

شناخت رابطه هوش هیجانی با هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر

مسلم گل میمی^۱، سید ابراهیم همتمی گلیان^۲، علی مطلبی^۳

چکیده

تحقیق به منظور بررسی رابطه ی بین هوش هیجانی با هوش معنوی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ه) در سال تحصیلی ۹۳ - ۹۴ انجام است. روش تحقیق در این مطالعه از نوع توصیفی همبستگی می باشد. جامعه ی آماری شامل ۱۳۴۰ نفر از دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) بود که حجم نمونه بر اساس جدول «کرجسی و مورگان» ۲۹۸ نفر تعیین گردید. ابزار گردآوری داده‌ها، دو پرسش نامه استاندارد، شامل: پرسشنامه هوش هیجانی «سیبیریا - شیرینگ» ۳۳ سوالی و هوش معنوی «دیوید کینگ» ۲۴ سوالی که برای تعیین پایایی (روش آلفای کرونباخ) استفاده شده است که ضریب پایایی ۰/۸۶ بیانگر پایایی مناسب می‌باشد. نتایج حاصله نشان داد که بین هوش هیجانی با هوش معنوی دانشجویان رابطه ی معنا داری وجود دارد. همچنین رابطه ی هوش هیجانی با مولفه‌های هوش معنوی شامل: بعد آگاهی اجتماعی، بعد خود مدیریتی و خودآگاهی نیز معنادار شد. میزان هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) بیشتر از حد متوسط بوده است.

واژگان کلیدی: دانشگاه علوم دریایی، هوش معنوی، هوش هیجانی

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۰۵/۱۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۱۲/۰۹

۱- کارشناس ارشد مدیریت دولتی گرایش تحول دانشگاه آزاد اسلامی چالوس (نویسنده مسئول): mgolmeymi@yahoo.com

۲- کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی دانشگاه آزاد اسلامی ساری

۳- کارشناس ارشد مدیریت منابع انسانی دانشگاه شهید بهشتی

مقدمه

امروزه روانشناسان علاوه بر توجهی که به تفاوت افراد از لحاظ هوش علمی دارند، هوش هیجانی را نیز به عنوان یک تفاوت عمده بین شخصیت های مختلف قلمداد می کنند. کسانی که از هوش هیجانی بالاتری برخوردارند ارتباط بهتری با اطرافیان برقرار می کنند و قدرت سازش بیشتری با مشکلات عاطفی-هیجانی دارند و در مورد خود برداشت و نگرش مثبتی دارند.

ترستون هوش را متشکل از هفت استعداد ذهنی مستقل از یکدیگر می دانست که عبارتند از ادراک کلامی، سیالی کلامی، استعداد عددی، استعداد و تجسم فضایی، حافظه تداعی، سرعت ادراک و استدلال. گیلفورد اظهار داشت که هوش دست کم از ۱۲۰ عامل تشکیل می شود (اتکنیسون و همکاران ۲۰۰۰؛ ترجمه براهنی و همکاران، ۱۳۸۵).

هوش هیجانی آخرین تحول و ابداع مهم، در درک رابطه ی بین تفکر و حافظه است. هوش هیجانی چیزی در درون هر یک از ماست که تا حدودی نامحسوس است. هوش هیجانی است که تعیین می کند چگونه رفتار خود را اداره کنیم، چگونه با مشکلات اجتماعی کنار بیایم، و چگونه تصمیماتی بگیریم که به نتایج مثبت ختم شود.

در واقع هوش هیجانی معمولی شامل دو مهارت قابلیت فردی و قابلیت اجتماعی است. قابلیت فردی روی شما به عنوان یک فرد تمرکز دارد و به دو قسمت خودآگاهی و خود مدیریتی تقسیم می شود. قابلیت اجتماعی بیشتر روی نحوه رفتار با دیگران تمرکز دارد و به آگاهی اجتماعی و مدیریت رابطه تقسیم می شود. (برادبری و گریوز، ۱۳۸۶: ۲۲)

هوش معنوی شامل هدایت و معرفت درونی، حفظ تعادل فکری، آرامش درونی و بیرونی و عملکردهای همراه با بصیرت و ملایمت و مهربانی می باشد و توانایی بدست آوردن قدرتی که ما را در اجرای رسیدن به رویایمان یاری می دهد (کشمیری و عرب احمدی، ۱۳۸۶).

هوش معنوی بیشتر توانایی ذهنی فرد است. نوعی سازگاری و رفتار حل مسئله بالاترین سطوح رشد را در حیطه های مختلف شناختی، اخلاقی، هیجانی، بین فردی و از این قبیل را شامل می شود و فرد را در جهت هماهنگی با پدیده های اطرافش و دستیابی به یکپارچگی درونی و بیرونی یاری می نماید. این هوش به فرد دیدی کلی در مورد زندگی و همه تجارب و رویدادهای حسی دهد و ما را قادر می سازد به چارچوب بندی و تفسیر مجدد تجارب پرداخت. شناخت و معرفت خویش را عمق بخشید. فرد به عنوان آنچه اصول اساسی در دین مطرح است مثل دستیابی به وحدت در وراى کثرت ظاهری یافتن پاسخ در مورد مبدا هستی و تشخیص الگوهای معنوی و تنظیم رفتار بر مبنای آنها. محور اصلی هوش معنوی را نیز شامل می شود (غباری بناب، و همکاران ۱۳۸۶).

هوش معنوی با هوش هیجانی مرتبط است بنابر این به عنوان تمرین معنوی شامل توسعه درون فردی و حساسیت میان فردی است. پرداختن توجه به موضوع فکری، احساسات و پرورش عدلی قسمتی از آگاهی فزاینده از زندگی معنوی درونی است. هوش معنوی به توانایی دیدن چیزها بیشتر از جنبه فردی و شناخت رابطه بین ادراک، ایمان و رفتار فرد بستگی دارد. بیشتر مردم مسئول رفتارشان هستند اما مسئول گمان و ادراکشان نیستند. اگر چه اینها به طور نزدیک با هم مرتبط اند. پاکي و پالایش هوش به آموزش و تایپ نیاز دارد و هوش معنوی استثنا ندارد. ما هنگامی که معنی سولاتی مانند چه هستیم؟ چرا اینجا هستیم را جستجو می کنیم، به هوش معنوی اعتماد می کنیم (عبدالله زاده، ۱۳۸۹).

بطور خلاصه افراد دارای هوش معنوی و زندگی معنوی بدون شک از نظر روانشناختی افراد سالمی هستند و میتوانند رویدادهای زندگی شان را کنترل کنند و کسانی که رویدادها بخصوص افکار و عقاید خود را کنترل و به صورت مثبت تعبیر می کنند از سلامت روانی بیشتری برخوردارند. زیرا این شیوه تفکر ماست که کیفیت زندگی ما را تعیین می کند. بنابراین همه ی انسان ها نیاز دارند باور داشته باشند که می توانند ذهن و توانایی هایشان را کنترل کنند و می توانند زندگی معنی دار و هدفمندی داشته باشند و زندگی را از وقایع شگفت آور، عظمت و بزرگی و نیز رازهای شگفت آور بدانند.

به همین دلیل این پژوهش با هدف بررسی رابطه ی بین هوش هیجانی با هوش معنوی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) به اجرا در آمده است.

پیشینه تحقیق

حسینیان، وهمکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی تحت عنوان « بررسی رابطه هوش معنوی با هوش هیجانی در بین دختران دانشجوی الزهرا (س) » به این نتیجه دست یافتند که بین هوش معنوی و هوش هیجانی رابطه معناداری وجود دارد به این معنی که هر چند افراد از هوش معنوی بالاتری برخوردار باشند از نظر هوش هیجانی نیز در سطح بالاتری قرار دارند.

سیمایی (۱۳۸۹) در تحقیقی تحت عنوان « رابطه هوش هیجانی و افسردگی در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه شیراز » انجام داده است. هدف از این پژوهش حاضر بررسی رابطه بین هوش هیجانی و افسردگی در دانشجویان بود. نتایج نشان داد بین هوش هیجانی و سلامت روانی دانشجویان دختر و پسر رابطه وجود دارد.

ها^۱یزوربلی (۲۰۱۱) در تحقیقی با عنوان اختلال روانی، هوشمند و هوش هیجانی در میان نوجوانان بازداشت شده انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که ۲۱/۴ درصد بازداشت شدگان و گروه مبتلا به اختلال روانی از نظر هوش هیجانی زیادی با یکدیگر داشتند و از نظر آماری، هوش هیجانی پایین تری نسبت به گروه جامعه داشتند.

هارمر و فالن^۲ (۲۰۰۹) در تحقیقی تحت عنوان « نقش هوش هیجانی در پیگیری یک زندگی معنوی » انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که افزایش معنویت افراد می تواند هوش هیجانی آن ها را افزایش دهد.

استاگ-لی (۲۰۰۳) در تحقیقی با عنوان «ارتباط بین هوش هیجانی، بهره ی هوشی، صفات شخصیتی و رتبه ی کاری به این نتیجه رسیدند که هوش هیجانی نسبت به صفات شخصیتی و بهره ی هوشی، عملکرد شغلی را بهتر و بیشتر پیش بینی می کند.

اسکات^۳ و همکاران (۲۰۰۱) در تحقیقی با عنوان « رابطه هوش هیجانی و رابطه بین فردی » که انجام دادند به این نتیجه رسیدند که افرادی که هوش هیجانی بالایی دارند توانایی همدلی و خودکنترلی بیشتری در موقعیتهای اجتماعی داشته و مهارت بیشتری از خود نشان می دهند از این رو با والدین خود بیشتر مشارکت می کنند و روابط عاطفی بیشتری با دیگران دارند.

سیمونز (۲۰۰۱) در تحقیقی در رابطه با تفاوت بین هوش هیجانی زن و مرد انجام داده است. به این نتیجه رسید، جنسیت با هوش هیجانی رابطه ندارد و پسران و دختران در نمره هوش هیجانی با هم تفاوت ندارد و آن چه جنس را از یکدیگر متفاوت می کند نمره ملی آنان در مولفه های هیجانی است.

روش شناسی تحقیق

این پژوهش، از نظر روش گردآوری داده ها « توصیفی » از نوع « همبستگی » و از نظر هدف « کاربردی » می باشد. جامعه آماری در این پژوهش کلیه دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) در سال تحصیلی ۹۳ - ۹۴ به تعداد ۱۳۴۰ نفر می باشد.

در تحقیق حاضر با توجه به حجم جامعه آماری که ۱۳۴۰ بوده است، با استفاده از جدول کربجسی - مورگان، ۲۹۸ نفر به عنوان نمونه آماری در تحقیق شرکت داده شده اند سپس پرسشنامه ها توزیع و مورد بررسی قرار گرفت. جهت گردآوری اطلاعات در این تحقیق از روش کتابخانه ای و میدانی استفاده گردیده است.

^۱ -Hyzoverly

^۲ - Harmer & Fallon

^۳ - Schutte

ابزار گردآوری داده در این بررسی، پرسشنامه‌های استاندارد هوش هیجانی شیرینگ (۱۹۹۹) با ۷۰ سؤال بوده است. و این پرسشنامه از دو قسمت تشکیل شده است. قسمت اول این پرسشنامه به وسیله ی منصورى (۱۳۸۰) ارزیابی شد. و در نهایت برای اجرای نهایی به ۳۳ سؤال تقلیل یافت.

که براساس طیف لیکرت در پنج گزینه رتبه‌ای نمره گذاری گردید آن به طوری که پرسش شونده می‌بایست یکی از پنج گزینه: کاملاً موافقم (۵)، موافقم (۴)، نظری ندارم (۳)، مخالفم (۲) و کاملاً مخالفم (۱) را انتخاب می‌کرد.

برای ارزیابی هوش معنوی از پرسش نامه هوش معنوی دیوید کینگ استفاده شد. که از ۲۴ سؤال تشکیل پنج گزینه‌ای در لیکرت شامل: کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم، کاملاً مخالفم، تشکیل می‌شود. برای تعیین روایی محتوایی و صوری، با توجه به مفاهیم اصلی موضوع تحقیق و در نظر گرفتن متغیرها با استفاده از کتب و منابع موجود، جستجو در پایگاه‌های اینترنتی مختلف و مطالعه ی پرسش نامه‌های متعدد در پایان نامه‌ها، مشورت با با خبرگان، پرسشنامه ی اولیه تهیه و تنظیم گردید، سپس پرسشنامه‌ها به همراه فرضیه تحقیق در اختیار کارشناسان مورد اعتماد قرار داده شده و از نظرات و پیشنهادات آنان استفاده و در نهایت روایی محتوایی پرسشنامه مورد تأیید واقع شد. برای تعیین پایایی با اجرای طرح مقدماتی تعداد ۳۰ نمونه پرسشنامه در اختیار آزمون شندگان قرار داده شده و توسط آنان تکمیل گردید. نتایج حاصل با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل واقع و ضریب پایایی ۰/۸۶ شد که بیانگر پایایی مناسب ابزار قیمت اجرا می‌باشد

در تجزیه و تحلیل های استنباطی و آزمون فرضیه‌ها و ابتدا نرمال بودن توزیع داده‌ها از طریق آزمون کلموگروف - اسمیرنوف بررسی شد. برای ارزیابی سطح مولفه‌های هوش در داده‌های دارای توزیع نرمال از آزمون یک متغیری استفاده شد. و برای ارزیابی رابطه بین متغیرهایی که از توزیع نرمال پیروی کردند از آزمون همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن استفاده گردید. برای تجزیه و تحلیل‌ها از نرم افزار SPSS و Excel انجام شد.

یافته ها پژوهش

فرضیه اول: وضعیت هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) در حد مناسب قرار دارد.

$$H_0; \bar{x} \leq \mu$$

$$H_0; \bar{x} > \mu$$

جدول (۱) نتایج آزمون t یک متغیری برای ارزیابی فرضیه اول تحقیق

خطای مجاز	سطح معنی‌داری	t جدول	درجه آزادی	t محاسباتی	هوش هیجانی	
					میانگین نظری	میانگین محاسباتی
۰,۰۵	۰,۰۰۱	۲	۲۸۵	۲۵,۳۷	۳	۳,۷۴

یافته‌های جدول شماره یک نشان داد مقدار سطح معنی داری (۰/۰۰۱) که کمتر از خطای مجاز (۰/۰۵) شده است، لذا تفاوت میانگین محاسباتی هوش هیجانی با میانگین نظری در سطح ۹۵ درصد معنی دار گردید. لذا می‌توان قضاوت نمود که فرضیه H_0 رد و فرض H_1 تایید گردد. در واقع میانگین هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) بیشتر از حد متوسط و یا نظری می‌باشد.

فرضیه دوم تحقیق: وضعیت هوش معنوی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) در حد مناسب قرار دارد.

$$H_0; \bar{x} \leq \mu$$

$$H_0; \bar{x} > \mu$$

جدول (۲) نتایج آزمون t یک متغیری برای ارزیابی فرضیه دوم تحقیق

خطای مجاز	سطح معنی داری	t جدول	درجه آزادی	t محاسباتی	هوش معنوی	
					میانگین نظری	میانگین محاسباتی
۰,۰۵	۰,۰۰۱	۲	۲۸۵	۲۴,۸۶	۳	۳,۴۷

بر اساس یافته‌های جدول شماره دو و با توجه به مقدار سطح معنی داری (۰/۰۰۱) که کمتر از خطای مجاز (۰/۰۵) شده است، تفاوت میانگین محاسباتی هوش معنوی با میانگین نظری در سطح ۹۵ درصد معنی دار گردید. لذا می‌توان قضاوت نمود که فرض H_0 رد و فرض H_1 تایید گردد. در واقع میانگین هوش معنوی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) بیشتر از میانگین نظری می‌باشد.

آزمون فرضیه اصلی تحقیق

بین مولفه‌های هوش هیجانی با هوش معنوی دانشجویان علوم دریایی امام خمینی (ره) رابطه معناداری وجود دارد.

$$H_0; r=0$$

$$H_1; r \neq 0$$

جدول (۳) نتایج آزمون همبستگی برای فرضیه اصلی تحقیق

هوش معنوی					متغیرها
ضریب تعیین	تعداد	سطح معنی داری	ضریب همبستگی	شاخص	
۱۶/۹۷	۲۹۸	۰/۰۰۱	۰,۴۱۲**	بعد آگاهی اجتماعی	هوش هیجانی
۷/۸	۲۹۸	۰/۰۰۱	۰/۲۸**	خود مدیریتی	
۰/۵	۲۹۸	۰/۲۵۹	ns ۰/۰۶۷	مدیریت رابطه	
۱۱/۵۶	۲۹۸	۰/۰۰۱	۰/۳۴**	خودآگاهی	

**_ همبستگی در سطح ۹۹ درصد معنی دار شد.

*- همبستگی در سطح ۹۵ درصد معنی دار شد ns- همبستگی معنی دار نشد.

یافته‌های جدول نشان داد که بین هوش معنوی و بعد مدیریت رابطه هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) رابطه‌ی معنادار دیده نشد. چرا که مقدار سطح معناداری ضریب همبستگی (۰,۲۵۹) بیشتر از مقدار خطای پیش بینی شده (۰/۰۵) می‌باشد. لذا می‌توان قضاوت نمود که در خصوص رابطه بین هوش معنوی و بعد مدیریت رابطه هوش هیجانی فرضیه H_0 پذیرفته می‌شود.

بین هوش معنوی و بعد آگاهی اجتماعی و بعد خود مدیریتی و بعد خودآگاهی هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) رابطه‌ی معنادار در سطح ۹۵ درصد دیده شد. چرا که مقدار سطح معناداری ضریب همبستگی برای رابطه بین هوش هیجانی با هر سه بعد یاد شده از هوش هیجانی کمتر از مقدار خطای پیش بینی شده (۰/۰۵) می‌باشد. لذا می‌توان قضاوت نمود که در خصوص رابطه بین هوش معنوی با ابعاد آن در مولفه‌های خود مدیریتی و خودآگاهی هوش هیجانی فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 پذیرفته می‌شود از طرفی با احتساب ضریب تعیین (R^2) می‌توان گفت که حدود ۱۷ درصد از تغییرات در بعد بعد آگاهی اجتماعی هوش هیجانی، حدود ۸ درصد از تغییرات در بعد خود مدیریتی هوش هیجانی و حدود ۱۱,۵۶ درصد از تغییرات در بعد خودآگاهی هوش هیجانی از طریق تغییرات در هوش معنوی تعیین می‌شود.

بحث و نتیجه گیری

نتایج این تحقیق نشان داد که میانگین هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی به طور معنی داری بالاتر از حد متوسط بوده است. بین هوش معنوی و بعد مدیریت رابطه هوش هیجانی رابطه ی معنادار دیده نشد. اما بین هوش معنوی و ابعاد خود مدیریتی و خودآگاهی هوش هیجانی رابطه ی معنادار و مثبت دیده شد. نتایج این تحقیق نشان داد که میزان هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی بیشتر از حد متوسط بوده است. این یافته با گزارش حسینیان، وهمکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی تحت عنوان « بررسی رابطه هوش معنوی با هوش هیجانی در بین دختران دانشجوی الزهرا (س) » همخوانی دارد. در پژوهش حاضر هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان بیشتر از میانگین نظری بوده است. و بین هوش هیجانی و هوش معنوی ارتباط معنی داری وجود دارد. هوش هیجانی مجموع های از مهارتهایی است بر توانایی های فرد تأثیری عمیق، تسهیل کننده، برجای میگذارد. افراد با هوش هیجانی بالاتر توانایی سازگاری با اطرافیان خود، اعتماد به نفس خودآگاهی بالا را دارند. به عنوان پیش بینی کنندگان مطمئن برای رضایت زندگی می باشد. در واقع این موضوع مویدا این مطلب است که بین مولفه هوش هیجانی که عمدتاً مهارت های درون فردی هستند با هوش معنوی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد.

پیشنهادهات

با توجه به نتایج ارزیابی فرضیه های تحقیق و نتایج پژوهش های گذشته موارد ذیل پیشنهاد می شود:

- ۱- برگزاری دوره های آموزشی با اهداف ارتقاء توانایی شناسایی و اداره و فهم احساسات، ارتقاء توانایی جدیت و پشتکار دانشجویان در رسیدن به هدف.
- ۲- برگزاری دوره های آموزشی و کارگاهی با هدف ارتقاء توانایی شناسایی فیلترهای روانی و ذهنی خود و ارتقاء توانایی دانشجویان جهت حل تعارضات داخلی و خارجی.
- ۲- تقویت برنامه های فرهنگی برای ارتقاء توانایی های دانشجویان برای ارزیابی خود، ارتقاء توانایی آنها برای شناسایی و کنترل ترس ها و ارتقاء توانایی آنها برای مقابله مناسب با استرس ها.
- ۳- برگزاری کلاسهای آموزشی با هدف ارتقاء توانایی دانشجویان در اولویت بخشیدن به فعالیت ها و استفاده مناسب از زمان.

منابع

- اتکینسون، آر.ال ؛ اتکینسون، آر.سی؛ اسمیت، ای.ای، بلم، دی، جی؛ و هوکسما، اس، ان. (۱۳۸۵). زمینه روان شناسی هیلگارد. (ترجمه محمد نقی برامنی و همکاران). تهران: رشد (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۲۰۰۰).
- بناری بناب، باقر، سلیمی، محمد، سلیمانی، نوری مقدم، ثنا. (۱۳۸۶). هوش معنوی، فصلنامه علمی و پژوهشی اندیشه نوین دینی. شماره دهم، سال سوم، ص ۱۴۷-۱۲۵.
- برادبری، گریورج. (۱۳۸۶). آزمون هوش هیجانی. (ترجمه گنجی). تهران: انتشارات ساوالان.
- حسینیان، وهمکاران (۱۳۹۰). بررسی رابطه هوش معنوی با هوش هیجانی در بین دختران دانشجو دانشگاه الزهرا (س). فصلنامه فرهنگی- دفاعی زنان و خانواده، سال پنجم، شماره ساغروانی، سیما. (۱۳۸۹). مجله تدبیر. شماره ۲۱۵.
- ساغروانی، سیما. (۱۳۸۸). هوش معنوی: بُعد ناشناخته ی بشر. انتشارات آهنگ قلم.
- عبدالله زاده، حسین. (۱۳۸۹). بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه سوم راهنمایی پسر در درس زبان انگلیسی. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم تربیتی. دانشگاه فردوس مشهد.
- غباری بناب، باقر، سلیمی، محمد، سلیمانی، لیلا؛ نوری مقدم، ثنا. (۱۳۸۶). هوش معنوی. فصلنامه علمی. پژوهش اندیشه نوین دینی. سال سوم، شماره دهم، ص ۱۴۷-۱۲۵.

- فرامرزی، سالار؛ همایی، رضا؛ دکتر حسینی، محمد سلطان. (۱۳۸۸). بررسی رابطه هوش معنوی و هوش هیجانی دانشجویان. فصلنامه علمی- تخصصی مطالعات اسلام و روان شناسی، سال ۳، شماره ۵، صص ۲۳-۷.
- کشمیری، مهدیه؛ عرب احمدی، فاطمه. (۱۳۸۶). هنجاریابی مقدماتی آزمون هوش معنوی در دانشجویان دانشگاه منابع طبیعی شهر گرگان. پایان نامه رشته روان شناسی عمومی پیام نور. بهشهر.
- چکیده. مقالات همایش منطقه‌ای شیوه‌های نوین ارتقای سلامت روانی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد. تربیت جام، صص ۱۹-۱۷.
- Amram, Y., luskin, F., posner, B., and shapiro, s. (2005). The contribution of emotional and spiritual intelligences the explaining leadership. Institute of Transpersonall psychology, palo, California.
- Bar-on,R. (1999), The emotional quotient inventory(EQ-I): "Atest of emotional intelligence.Toronto,Canade:mullihealth systems". Handbook of emotional intelligence. Sanfrancico: To ssey – Bass.
- Gokman, D. (2006). Emotional Intelligence by Danil Goleman. mht.
- Goleman, D. (1995). Emotional intelligence: may it can matter than IQ. New York, Bantam Book.
- Gooleman, Daniel. (1998). What is your Ei? An inventory Anventory on Emotional Abilites. Retrived from://inst. santafe. cc/. F. VS/mweher/lioEmo.html
- Mayer, T, D., Salovey, P., Caruso, D, R - and Sitarenios, G., (2002)., Emotional intelligence as a standard intelligence ,,. Emotion, 26(1):
- Mayer. T. D., salovey, p., Caruso, D,R.,& sitarenios G(1999). Emotional intelligence asastandard intelligence Emotional, 1, 232 – 242.
- Mayer,T,D.,salovey,p; & Caruso,D.R. (2002).Relationship of an ability measure of emotional intelligence to personality.gournal of personality.assessment 79 (2), 306-320.
- Nasel, D. D. (2004). Spiritual orientation relation to spiritual intelligence: A consideration of traditional Christianity and new age indiridualistic spirituality.
- Nasel, D. D., (2004), SPIRTUAL ORIENTATION IN Relation to spiritual intelligence:consideration of traditional Christianity and New Age/individ alistic spirituality unpublished thesis.Australia:The university of south Australia. Unpublished master's thesis the university of South Australia.
- Zahra.&L. and Marshall.(2000).spiritual intelligence: The ultimate ultelligence. Newyork, NK, USA: Bloom sburg.